

УДК 378.12

КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Є. В. Ступіна

У статті розглядається проблема збереження культурної ідентичності в умовах глобалізації. Обґрунтовується актуальність збереження культури. Підкреслюється важливість вибору людини у процесі глобалізації.

Ключові слова: ідентичність, глобалізація, культура.

Щодня відбуваються зміни у різних сферах життєдіяльності людини. Змінюється культура, менталітет, цінності. Сучасний ритм життя настільки прискорився, що людина не завжди встигає адаптуватися до тих змін, які трапляються навколо неї. Швидко поширюються засоби комунікації та інформаційні технології, які сприяють процесам інтеграції. Знижуються національні бар'єри на шляху торгівлі. Ми спостерігаємо всесвітню політичну, економічну та культурну інтеграцію. Така залежність різних суб'єктів один від одного являє собою глобалізацію. Вона має системний характер та охоплює усі сфери життєдіяльності людини.

Глобалізація виражається у таких процесах[1]:

1) зміцнення зв'язків між найвіддаленішими куточками планети, поширення по всій планеті ідей та інформації, технологій, культури, ціннісних орієнтацій, способу життя, поведінки;

2) зростаюча інтенсивність взаємозв'язків у сфері торгівлі, фінансів, міграції населення внаслідок розвитку всеосяжних систем транспорту та комунікацій;

3) виникнення спільних для світової спільності проблем, процес зростання загальнолюдських інтересів у всіх сферах людського буття.

Зростання міжнародного спілкування призводить до зближення культур. Будь-який процес оновлення суспільства починається із людини, її цінностей, менталітету, її здатності до сприйняття нового. Одним із наслідків глобалізаційних процесів на сьогоднішній день є

проблема збереження ідентичності. Вона є актуальною та постає у наш час досить гостро.

Метою статті є розгляд культурної ідентичності в умовах глобалізації.

Найбільш значущим наслідком глобалізації культури є переструктурування ідентичностей. Глобалізація сприяє розмиванню сакральних цінностей, які лежать в основі етнокультурних ідентичностей. Водночас завдяки глобалізації відбувається структурне ускладнення і змістовне збагачення ідентичностей, їх гібридизація, в результаті чого ідентичність стає багатошаровою, з'єднуючи в єдиній структурі етнокультурний і глобальний рівні [6].

Кожен з нас самостійно обирає чи прийняти цінності і процеси, які пропонує глобалізація, чи зберегти власні.

Культурну ідентичність досліджували такі вчені, як Е. Еріксон, О. М. Крилов, Л. О. Софронова та інші.

У науковій літературі поняття «ідентичність» має багато визначень. Різні науки мають власне ставлення щодо цього поняття. На сьогоднішній день не існує єдиного універсального поняття «ідентичності».

Смисл зазначеного поняття досить розмитий, що сприяє варіативності його термінологічного та концептуального змісту. У контексті деяких досліджень ідентичністю вважається сукупність суспільних уявлень і практик індивіда, що пов'язано з його залученістю до життя певної спільноти, за умови, що цю спільноту можна охарактеризувати як колективний суб'єкт [9].

У науковій літературі «ідентичність» трактується як почуття тотожності людини до самої себе, відчуття цілісності, що сприймається нею як образ себе у всіх своїх властивостях, якостях і ставленні до навколишнього світу.

Уявлення про ідентичність містилося в одному із звернень З. Фрейда до членів єврейського товариства «Бнай Бріт» у 1926 році. Його не пов'язували з євреями ні віра, ні національна гордість, але він у той же час зазначив, що у нього було «ясне усвідомлення внутрішньої тотожності з ними, затишна свідомість спільності психологічної будови». Важко сказати, чи використовував З. Фрейд у своїх роботах термін «ідентичність» у тому сенсі, який йому надається сьогодні. Можна констатувати лише той факт, що у згаданому вище зверненні до

членів єврейського товариства «Бнай Брит» він говорив про «внутрішню» ідентичність [5].

Проблема ідентичності стала центром дослідної та терапевтичної діяльності американського психоаналітика Е. Еріксона. Ідеї про ідентичність були сформульовані і викладені ним у таких його роботах, як «Дитинство і суспільство» (1950), «Молодий Лютер. Психоаналітичне історичне дослідження» (1958), «Ідентичність: юність і криза» (1967), «Життєва історія та історичний момент» (1975).

Розмірковуючи про ідентичність, Е. Еріксон виходив з того, що «психологічна ідентичність розвивається з поступової інтеграції всіх ідентифікацій». Це означало, що ідентичність не була для нього чимось статичним, застиглим, незмінним. Проблеми ідентичності розглядалися ним крізь призму соціальних відносин і культурних особливостей, що дозволило говорити про психологічну, психосоціальну, культурну, расову ідентичності [5].

Кожен індивід є одночасно членом кількох соціальних і культурних спільнот, залежно від типу групової приналежності прийнято виділяти різні види ідентичності – професійну, громадянську, етнічну, політичну, релігійну та культурну.

Культурна ідентичність – приналежність індивіда до якої-небудь культури чи культурної групи, що формує ціннісне ставлення людини до самої себе, інших людей, суспільства і світу в цілому [10].

Можна сказати, що сутність культурної ідентичності полягає в усвідомленому прийнятті індивідом відповідних культурних норм і зразків поведінки, ціннісних орієнтацій і мови, в розумінні свого Я з позицій тих культурних характеристик, які прийняті в певному суспільстві, в самоототожненні себе з культурними зразками саме цього суспільства.

Культурна ідентичність передбачає формування у індивіда стійких якостей, завдяки яким ті чи інші культурні явища або люди викликають у нього симпатію чи антипатію, залежно від чого він вибирає відповідний тип, манеру і форму спілкування.

У культурології є аксіомою твердження, згідно з яким кожна людина виступає носієм тієї культури, в якій вона виросла і сформувалася як особистість. Хоча в повсякденному житті вона цього не помічає, сприймаючи як даність специфічні особливості своєї культури, однак при зустрічах з представниками інших культур ці

особливості стають очевидними і людина усвідомлює, що існують інші форми переживань, види поведінки, способи мислення, які значно відрізняються від звичних і відомих. Різноманітні враження про світ трансформуються у свідомості людини в ідеї, установки, стереотипи, очікування, які в підсумку стають для неї регуляторами її особистої поведінки та спілкування [10].

Ідентичність є важливим компонентом соціалізації. З точки зору психоаналізу ідентичність являє собою якусь структуру, яка складається з певних елементів, переживається суб'єктивно як відчуття тотожності та неперервності власної особистості при сприйнятті інших людей, які признають цю тотожність та неперервність. Головними компонентами ідентичності є цілі, цінності, переконання, у чому проявляється єдність активуючого, оцінного та смислового функціонального значення ідентичності. Основна функція ідентичності – адаптація у самому широкому сенсі цього слова [4].

Адаптація в умовах глобалізації є ключовим моментом у діяльності людини. Людина робить свій вибір. Цей вибір є головним, оскільки від нього залежить її подальше життя, стиль цього життя. Цінності, які обирає для себе кожна людина перетворюються у подальшому в національну ідентичність. Проблема вибору була, є і буде вирішальною у житті людини. Збереження культурної ідентифікації у складний час тотальної інтеграції залишається актуальною та потребує постійної уваги. Дуже легко можна втратити контроль над ситуацією. Всесвітній вплив на усі сфери життєдіяльності людини є бомбою уповільненої дії. Людина залишається сам на сам із тими речами, цінностями, образами, послугами, що пропонує глобалізація. Вони не завжди є позитивними і не завжди людина здатна їх вчасно помітити. Тому важливим є не втратити власне Я та не заплутатися у власних бажаннях та потребах.

Інтеграція України в Європейський Союз у першій половині ХХІ століття радикально змінює політичну, економічну та культурну ситуацію в Європі і місце нашої держави у європейській та світовій системі. Проблема самоідентифікації громадян є гострим питанням на сьогоднішній день. Прискорений темп розвитку не дає достатньо часу, щоб обдумати ті зміни, які пропонує нам сучасне життя.

Євроінтеграційні процеси, які мають місце у наш час, продовжують впливати на культуру. І. С. Кон стверджує, що у процесі

соціалізації людина засвоює певну систему знань, норм та цінностей, які дозволяють їй функціонувати як повноправному члену суспільства [3]. Таким чином від людини залежить, яку систему цінностей вона обере. Чи буде вона змінювати цінності власної культури або буде намагатися протистояти усім змінам, щоб зберегти вже існуючу культуру?

Світова спільнота переживає процеси глобалізації, універсалізацію суспільних процесів, які несуть за собою уніфікацію, стандартизацію, гомогенізацію національних культур. Але ці процеси водночас викликають протидію – глобалізація стикається на своєму шляху з локалізацією, тобто зверненням до своєї локальної національної культури, історії, традиції. Європа стикається водночас з двома протилежними за своїми інтенціями та парадигмами розвитку процесами – глобалізаційними процесами та процесами етнізації сучасних національних держав [2].

Ідентичність складається на основі універсальної гносеологічної моделі «свій-інший/чужий», яка є онтологічною моделлю свідомості. Ця модель актуалізується при сприйнятті та членуванні навколишньої дійсності. При цьому важливим у сприйнятті світу та визначенні у ньому «свого» місця є ставлення до «іншого». Таким чином, термін «ідентичність» визначає не лише позиціонування себе, але й усвідомлення себе через сприйняття «іншого».

З цього приводу У. Еко у своєму есе «Коли на сцену виходить інший» писав: «Погляд Іншого визначає та формує нас. Ми неспроможні усвідомити, хто ми є, без погляду та відповіді Інших» [7].

Таким чином, ми бачимо, що культурна ідентичність являє собою інтегрованість людини та суспільства, обмін цінностями, здатність до самоототожнення, готовність до сприйняття чи, навпаки, протиставлення нових ідей та цінностей у культурі, сприйняття себе крізь призму інших людей.

Збереження культури є невід'ємною частиною людської свідомості. Культура показує сутність людини. У науковій літературі існує багато визначень культури. Доречним ми вважаємо таке: це спосіб людської діяльності, який не закріплений генетично та передається від однієї людини до іншої [8]. Культура допомагає людині пристосуватися до змін у навколишньому середовищі.

Щоб зрозуміти важливість культурної ідентичності людини, розглянемо функції культури [8]:

- 1) інструментальна – створення та перетворення навколишнього середовища;
- 2) функція інкультурації – створення власне людини;
- 3) нормативна – створення системи засобів організації колективного життя;
- 4) комунікативна, яка забезпечує передачу інформації.

Приналежність людини до певної культури, її культурна ідентичність, визначає її стиль життя. Неспинна глобалізація пропонує власну глобальну культуру, інтеграційні процеси, зближення культур та міжкультурних відносин. Ці пропозиції несуть позитивні та негативні тенденції у життя людини. Питання збереження культурної самості людини залишається відкритим. Кожен робить свій вибір. Культурна ідентичність в умовах глобалізації стає важливим елементом, за допомогою якого відбувається всесвітнє структурування людей, націй. Кожен з нас несе відповідальність за власний вибір, який впливає на місце и розвиток культурної ідентичності у процесі глобалізації та своєї власної культури.

Література

1. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. Глобалізація, 2014 [електронний ресурс] – Режим доступу. – URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 20.01.2-14).
2. Даренська В. Історіософські виміри феномена національної ідентичності / В. Даренська // Практична філософія: наук. журн., 2009. № 2. – С. 84-91.
3. Кон И.С. Социологическая психология. – М.: Московский психолого-социальный институт, 1999.
4. Корженко А. Л., Молодежная субкультура как альтернативная форма социализации личности в юношеском возрасте / А. Л. Корженко // Вопросы Психологии: науч. журн., 2010. № 2. – Б.м. – С.80-89.
5. Лейбин В. Словарь-справочник по психоанализу. – М.: АСТ, АСТ МОСКВА, 2010. ISBN 978-5-17-063584-9. – 1215с.
6. Понарина Н. Н. Глобализация: проблема влияния на культурную идентичность / Н.Н.Понарина // Общество: политика, экономика, право: науч. журн., 2011. № 3. – С. 28-33. [електронний ресурс] – Режим доступу. – URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/globalizatsiya-problema-vliyaniya-na-kulturnuyu-identichnost> (дата обращения 23.01.2014).

7. Рассоха М. Н., Дискурс о языке в свете лингвокультурной идентичности / М. Н. Рассоха // Вестник Московского Университета. Сер. 19. Лингвистика и Межкультурная Коммуникация: Науч. журн. 2009. № 1. – Б.м.

8. Садохин, А. П., Этнология: учебник для студентов вузов / А. П. Садохин. – М.: Гардарики, 2000. – 256 с.

9. Україна: політичні стратегії модернізації: збірник науково-аналітичних доповідей; Національний інститут стратегічних досліджень. – К.: НІСД, 2011. – 328 с.

10. Энциклопедия Экономиста. Культурная идентичность. [электронный ресурс] – Режим доступа. – URL: <http://www.grandars.ru/college/sociologiya/kulturnaya-identichnost.html> (дата обращения 22.01.2014).

КУЛЬТУРНАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ ЛИЧНОСТИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Е. В. Ступина

В статье рассматривается проблема сохранения культурной идентичности в условиях глобализации. Обосновывается актуальность сохранения культуры. Подчеркивается важность выбора человека в процессе глобализации.

Ключевые слова: *идентичность, глобализация, культура.*

CULTURAL IDENTITY OF PERSONALITY IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

E. V. Stupina

The author of the article examines the problem of preservation of cultural identity in the context of globalization. The urgency of preserving culture is discussed in this article. The importance of a person's choice in the process of globalization is emphasized.

Keywords: *identity, globalization, culture.*

Ступіна Є. В. – аспірантка кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна).

Stupina Ye. V. – Aspirant of the Chair of Pedagogics of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Luhans'k, Ukraine).

Рецензент – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор Г. П. Шевченко

Reviewer – member-correspondent of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor G. P. Shevchenko